

הלכות תפלה קטקי

וקדושת ויצר שאינו אלא סיפור דברים כמו שנתבאר בס' נ"ט¹ וכן עיקר (ומכאן אתה למד שהיחיד כשמגיע בתפלתו לברכת אתה קדוש יכול לענות קדוש עם הצבור אע"פ שהוא לא אמר ולא שמע נקדש או נקדישך מפי הש"ץ² שהרי קדושת ויצר וכן ולציון אין בהם נקדש ואע"פ כן לא מנעוהו אלא מפני שאין הקדושות שוות):

קן דין היוצא לדרך ופועלים מה יתפללו וסדר תפלת הדרך ובית המדרש וכו' יו"ד סעיפים:

א בשעת הדחק³ שאי אפשר לו להתפלל שמונה עשרה ברכות כגון שהשעה עוברת⁴ או שהוא בדרך וירא שמוא יפסקוהו עוברי דרכים⁵ אם יתפלל כל שמונה עשרה ברכות דרך הילוכו או מיושב או מעומד כמו שנתבאר בס' צ"ד⁶ או שעומד במקום שהוא מטרוד וירא שמוא יפסקוהו⁷ או שלא יוכל להתפלל תפלה ארוכה ככוונה מהמת מדרת דעתו מתפלל מעין שמונה עשרה⁸ שהוא תפלת הבינונו⁹ שכוללת כל ה"ג ברכות אמצעות ותוהם כשומע תפלה וצריך לומר לפניו ג' ברכות ראשונות כתקנן ולאחריה ג' אחרונות כתקנן¹⁰.

וצריך לאמרן כולן מעומד¹¹ ואינו יכול לאמרן דרך הילוכו בדרך כמו שהתירו בתפלת שמונה עשרה כדי שלא יטרד לבו בעיבוד דרכו ולא יוכל לבין כמו שנתבאר שם לפי שכיון שמתפלל תפלה קצרה מעין י"ח לא יטרד כל כך בעמודותיו¹² וכשיגיע לביתו א"צ לחזור ולהתפלל י"ח¹³ הואיל וכבר אמר מעין י"ח י"ד.

ואינו מתפלל הבינונו לא כימות הגשמים¹⁴ מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים¹⁵ ולא במציאת שבת ויו"ט¹⁶ מפני שצריך לומר הברלה בחונן הדעת¹⁷ (ואין לו לכללן בהבינונו¹⁸ לומר בה מעין הברלה ושאלה לפי שהשאלה והברלה אינן ברכות בפני עצמן אלא תקנו לכללן בברכות י"ח שאלה בברכת השנים והברלה בחונן הדעת ואם היה אומר בהבינונו מעין הברלה ושאלה היה נראה שהן ג"כ ברכות בפני עצמן¹⁹ כמו כל ברכות האמצעות שאומר מעין כל אחת ואחת בהבינונו):

גג ס"ב.
נד ע"י לכתב ס"י קבה ס"א.

ט שחזאל שם כט, א ורש"י ד"ה הבינונו (ורש"י יומא פג, ב ד"ה שבע). מור וש"ע ולבוש ס"א.
י נגמא שם ל, א, רש"י יומא שם (וראה רש"י ברכות פג, א ד"ה מעין). מור וש"ע שם.
יא ברכות ל, א, מור וש"ע ס"א.
יב תוס' ברכות שם ד"ה מנסך. דא"ש פ"ד רבירות סוף ס"א, די, מ"א ס"ק ג.
יג נגמא שם. מור וש"ע שם.
יד ע"י רש"י ברכות שם ד"ה וכו'. וראה חלקן ס"ג.
טו רב ברבי ברכות כט, א, מור וש"ע ס"א, פ"ז ס"ק א, מ"א ס"ק ד.
טז כולקמן ס"י קין.
יז שחזאל ברכות שש. מור וש"ע שם, פ"ז שם, מ"א ס"ק ג.
יח כולקמן ס"י רצה.
יט ע"י בקו"א (לא הגיע לדנו)
כ הגב רבינו יונה ברכות כט, א (ד"ה מפני) הובא בב"י, וראה גם ספר וכו' לר' ישמעאל הביתן פ' תפלת השחר. פרישה סוף אות ד, אליה רבה ס"ק ד.

סימן קי

א יו"ק ברכות פ"ד (יט, ב, כ, ב) ומ"ח פ"ב מהל' תפלה ה"ב רשב"א בתשובה ח"ד ס' קה בשם הגאונים, רא"ש פ"ד רבירות סוף ס' יז, וסוף ס' יח, מור וש"ע ס"א.
ב כה"ג (הוב"ג) הובא במ"א ס"ק א.
ג תוס' ברכות כט, א ד"ה ליש. תר"י ברכות ג, א בשם תר"י, רא"ה ברכות ל, א ורשב"א בתשובה שם בדעת הר"ף שם. מור וש"ע שם.
ד ברכות ג, א ורש"י ד"ה תפלה ותוס' ד"ה היה, ב"ח, מ"א ס"ק ב, וראה לעיל ס' צ ס"ה.
ה ס"ה וש"ג.
ו הגב רבינו יונה שם, ש"ע ס"א, ולעיל ס' צ ס"ה וס"ז נתבאר כצד מתפלל שם שמו"ג.
ז ראה ומ"ח פ"ב מהל' תפלה ח"ב, וראה רשב"א בתשובה ח"ד ס' קה.
ח תוסה ברכות כז, ב, מור.

הלכות תפלה קי

שיט

ב הפועלים שעושים מלאכה אצל בעל הבית¹⁰³ אם אינו נותן להם שכר חוץ מסעודתן מתפללין י"ח ברכות שלימות אבל אין יורדין לפני התיבה ואין נושאין כפיהם משום כישול מלאכתו של בעל הבית ואם נותן להם שכר פעולתם לכד סעודתם צריכים למהר המלאכה ומתפללין מעין י"ח.

ועכשיו אין דרך בעל הבית להקפיד בכך¹⁰⁴ ומן הסתם על דעת כן שוכרין אותם שיתפללו י"ח וה"ה שילבו לבית הכנסת¹⁰⁵ להתפלל בעשרה¹⁰⁶ במקום שאין דרך בעל הבית להקפיד בכך¹⁰⁷:

ג ההולך¹⁰⁸ במקום גדודי חיה וליסמים מהפלל תפלה קצרה שהוא צרכי עמך מרובים כו' וזוהם בשומע תפלה¹⁰⁹ וא"צ לא לג' ראשונות ולא לג' אחרונות¹¹⁰ ומתפלל כשהוא מהלך ואם יכול לעמוד עומד¹¹¹.

וכשיגיע לשוב¹¹² ותחבר דעתו צריך להתפלל תפלה י"ח כתקנה אם לא עבר זמנה אע"פ שהתפלל תפלה קצרה מעומד¹¹³ הואיל ולא אמר בה אפילו מעין י"ח¹¹⁴ ואם שכח או שעבר זמנה¹¹⁵ דינו כשכח ולא התפלל לגמרי שצריך להשלים אותה בזמן תפלה שלאחריה כמ"ש בס"ק ק"ח:

ד היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך¹¹⁶ שהיא יחי רצון מלפני ה' או"א שתולכיבו לשלום וכו'¹¹⁷ ואף אם הולך יחיד¹¹⁸ יאמרנה בלשון רבים¹¹⁹ שמתוך כך תפלתו נשמעת ואם בא להוסיף בה דברי ריצויו יכול לאמרם בלשון יחיד¹²⁰ כיון שאינו ממטבע הברכה שקבעו חובה לרבים (ויש מי שאומר¹²¹ שע"פ הסוד י"ל מלת ותנני לחן בלשון יחיד אע"פ שהוא ממטבע הברכה הקבוע לרבים¹²²).

וזמן הדין יכול לומר תפילת הדרך אפילו כשהוא מהלך¹²³ אלא משום מהיות טוב אל תקרא רע יעמוד כשיאמרנה אם אפשר לו¹²⁴ כגון שבני השיירא ג'כ עומדים¹²⁵ ומ"מ א"צ לעמוד אלא מליך אבל אם היה רכוב א"צ לירד¹²⁶ אלא יעמוד בהבמה מליך¹²⁷ אם אפשר לו שאם ירכוב הרי הוא כמהלך (וה"ה ליושב בעגלה שא"צ לירד אלא להעמיד הסוסים אם אפשר לו¹²⁸):

כא ברייתות ברכות טו, א וגמרא שם ורש"י ר"ה אבל אין ר"ה עושין רבנ"ם פ"ה טהלי תפלה ר"ה, הובא במור (וראה רוקח סוף סי' שט). שו"ע סי"ב. וראה לעיל סי' צ ס"ג וש"ג. לקמן סי' קנא (לענין ברכת המזון).
כב הגהות מייחוסיות פ"א מהלי תפלה את מ. שו"ע שם.
כג ראה לעיל סי' צ ס"ג.
כד חזון חסודות דברי המדות פ"ב ברכות אות נב.
כה מ"א ס"ק ג.
כו ראה חשנה ברכות כח, ב.
כז ד' הונא באחרים כבריתא שם כט, ב. מור וש"ע סי"ג.
כח גמ' שם ד, א. מור וש"ע י"ג.
כט רובני"ם פ"ד מהלי תפלה ה"ל י"ג. שו"ע שם.
ל גמ' שם מור וש"ע שם.
לא מ"א ס"ק ה. רד"ה א"ה ר"ה ור"ה.
לב יאר רש"י ברכות שם ר"ה וכו'. ועי' לעיל סי' א.
לג רמ"א שם. עולת תמיד ס"ק ה. וראה ר"ה ברכות שם.
לד תהלה לירד ח"ל או"ח סי' י"ג.
לה דב חזקא ברכות כט, ב. מור וש"ע ולבוש סי' ד.
לו ראה כל נגוסת כספדיו.
לז עולת תמיד ס"ק ז. מ"א סי' תקס"א ס"ק א.

לז אב"י שם כט, ב – ל, א ורש"י ר"ה לשתף מור וש"ע ולבוש שם. מ"ז ס"ק ג.
לח ראה תשב"א בתשובה ח"א סי' כה. מ"א ס"ק י. עיי' ס"י (תקס"א) [תקס"ה] דרו"ק סי' זה בשע"ל לא הגיע לדינו) וראה בב"י שם מרשב"א שם, מ"ז ונ"א שם ס"ק א.
לט ספר הקנה מעמי המנוצח כותה התפלה ותפלת הדרך, הובא במ"א ס"ק י. ובגמ' כספדיו: ותנני.
מ עיי' גמרא שם כט, ב. דר"ף ור"ש ברכות שם סי' ה. סוד.
מא רב ששת ברכות ל, א. עיי' בב"י ברכת הרי"ף ברכות שם. והרא"ש שם. ובשם תר"י ורשב"א ברכות שם. ופירוש רש"י ברכות שם ר"ה מהיות מ"ז ס"ק ד.
מב שו"ע ס"ד. ובספדיו: וזכב לומר מעומד אם אפשר בקל.
מג ראה רש"י שם. לבוש ס"ד. מ"ז שם.
מד הרב רבינו יונה שם (בשם יש מי שאומר) הובא בב"י. שו"ע שם.
מה שולשי הגבורים ברכות פ"ד (כ, ב אות א), הובא במ"א ס"ק יא. ראה סי' המנוצח – תב"ד עמ' 23.
מו עי' לעיל סי' כט. ס"ד וש"ג.

הלכות תפלה קי

ה' א"צ לומר תפלת הדרך אלא פעם אחת¹⁰¹ בכל יום שהוא הולך¹⁰² ואפילו אם ינח בעיר באמצע היום וחזור ללכת ממנה להלאה או לשוב לביתו אבל אם דעתו ללון בעיר¹⁰³ ואח"כ נמלך ויצא ממנה לעבור הוצה לה או לשוב לביתו צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת כאלו כבר לן בה (שכן הוא בכל הברכות שכשהוא נמלך צריך לחזור ולברך כמ"ש בס"ר¹⁰⁴):

ז מאימתי מתפלל אותה¹⁰⁵ משעה שמהלך בדרך אבל לא כשעדיין הוא בתוך העיר¹⁰⁶ שדר בה לפי שאין להתפלל תפלת הדרך עד שיחזיק בדרך ועיבורה של עיר היינו ע' אמה ושירים סמוך לעיר הרי הוא בתוך לעיר¹⁰⁷ ויש מי שמתיר¹⁰⁸ אפילו בתוך העיר משעה שגמר בלבו והכין עצמו לצאת בו ביום שזה נקרא ג' החזיק בדרך שמוחזק לילך בודאי ויש לסמוך על בדיעבד¹⁰⁹ (ולדברי הכל כשהוא בדרך יכול לאומרה בתוך העיר שלן בה כיון שכבר החזיק והולך בדרך ועודנו מחזיק בה כשעבר זו אינו אלא אורח נטה ללון¹¹⁰):

ז תפלת הדרך חותמת כברוך ואינה פותחת כברוך¹¹¹ לפי שאינה אלא בקשת רחמים ואעפ"כ טוב להסמיכה לאינו ברכה¹¹² כדי שתהיה ברכה הסמוכה לחברתה שא"צ לפתוח כברוך כגון אם הולך בבקר יסמיכנה לברכת הגומל¹¹³ הסדים טובים לעמו ישראל אם מברך ברכת השחר לאחר שהחזיק בדרך¹¹⁴ כמו שנתבאר¹¹⁵ ואם הולך באמצע היום¹¹⁶ יאכל או ישתה כשיעור שיברך ברכה אחרונה¹¹⁷ או יטיל מים ויברך אשר יצר¹¹⁸ ואח"כ יתחיל מיד יהי רצון מלפניך כ':

ח לא תקנו תפלת הדרך אלא כשיש לו לילך פרסה¹¹⁹ שהיא ח' אלפים אמה¹²⁰ שפחות מפרסה בקרוב לעיר אינו מקום סכנה מן הסתם¹²¹ ואם רוצה לאמרה על דרך פחות מפרסה לא יחתום כברוך¹²² (אתה ה') אבל אם הוא מקום מוחזק בסכנה צריך לאמרה אפילו שפחות מפרסה¹²³.

ו"א שלא תקנו תפילת הדרך אלא בתחלת הדרך שהיא פרסה ראשונה¹²⁴ ויש להושי

101 תשב"ץ סי' רמב בשם מהר"ם. טור וש"ע סי' ה'.

102 מהר"ם סי' ה'. עולת תמיד סי' ק. ט"ז סי' ה'. ובסידור כתב "צריך לאומרה ... ביום ראשון כשנוסע מביתו ...

ובשאר הימים שמתקבץ בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו בגומלן ויהיה בדרך אתה שומע תפלה בלי הוכרת השם", וש"ע וראה ח"י צ"צ קצו, ג את יד.

103 מט הנהגת סמ"ק סי' יא את נב. כל בו סי' פו בשם (הרי"ם) ר' יצחק שילע שם.

104 סעף מ. סעף נב. א. א. מור וש"ע סי' י.

105 נב באר שבע סי' מה הובא במ"א סי' ק. יב. וזאת צ"ב עמרת צ"ב סי' ד. עולת תמיד סי' ק. ג. כשם שירי

כנסת הגדולה (נהל"ש). וראה ש"ת מסכת הולין ס"ף ג. נמצה. וכו"ה בסידור. וראה בסעף הבא.

106 נג מ"א סי' ד. וראה לקמן סי' שצח סי' וש"ע.

107 נד ט"ז סי' נ. וראה עמרת אקנים סי' ד.

108 אליה זוטא סי' ה'.

109 וראה ש"ת שם. שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' מג.

110 תוס' פתחים קד. ב ד"ה כל. טור בשם ר"י. וראה לעיל

סי' ס"ד וש"ע.

נח תשב"ץ סי' רמג. טור וש"ע סי' בשם מהר"ם

מרוסנבורג. מ"א סי' ג. וראה לעיל שם וש"ע ובסידור לא הזכיר זאת.

101 נט ע"י לעיל סי' מו סי' ט"ב וש"ע.

102 סא באר שבע סי' מה. הובא במ"א סי' יב. פרי חדש סי' י.

103 סב אגודה ברכות סי' צג. ש"ת מסכת הולין סוף פרק נ"ג נמצה. הובאו במ"א סי' ג. וראה פרישה סי' ה'.

104 סג ראה סדר ברכת הנהנין פ"ה.

105 סד ראה לעיל סי' ג.

106 סה רב חסדא שם ברכות ל. א. לפירוש בה"ג הובא ברש"י ד"ה עד פרסה. וקח סי' שמו. רא"ש ברכות

שם סי' יד. מור וש"ע סי' י.

107 סז מ"א סי' מג.

108 סח רא"ש שם. וראה לבוש סי' י. מ"א סי' ג. והנוסע

באוריק, ע"י לקו"ש ח"ב ע' 152.

109 סח ע"י ב"י בדיעת דמור. שילע שם.

110 סט עולת תמיד סי' ד. ט"ז שם. ע"י סוף סי' (תד"ס) [ר"ם] סי' זה כשע"כ לא הניח לדידי וראה בש"ע

שם סי' ופ"ז שם סי' ד.

ע רש"י ברכות ל, א ד"ה עד פרסה. וראה סמ"ק סי' יא.

הלכות תפלה קי

שכא

לדבריהם לכתחילה לאמרה בפרסה ראשונה³⁰ ואם שכח מלאמרה יאמר אותה כל זמן שהוא בדרך³¹ ובלבד שלא הגיע לתוך פרסה הסמוכה לעיר שרוצה ללון בה ומשם ואילך יאמר אותה בלא ברכה:

מ הוציא לדרך טוב שיטול רשות מגדולי העיר³² אע"פ שאינם רבותיו כדי שיוברכוהו ואל יאמרו לו כך בשלום אלא כך לשלום³³ שהרי יתרו שאמר למשה כך לשלום³⁴ עלה והצליח ודוד שאמר לאבשלום כך בשלום³⁵ הלך ונתלה.

ובשהוא בדרך יעסוק בתורה³⁶ (שנאמר³⁷ ובלכתך בדרך³⁸) ולא יעסוק בעיון הלכה שלא יתעה בדרך אלא א"כ יושב בעגלה³⁹ ואיש אחר מנהיג הסוסים.

ואל יאכל בדרך יותר משיעור אכילת שני רעבון⁴⁰ משום חולי מעיים אלא א"כ יושב בספינה⁴¹ (וביוצא) בה.

ובשנכנס לעיר ללון יכנס כבי טוב ויצא כבי טוב⁴² שמא יפול באחת הפחתים⁴³ אבל סמך לעירו שהוא יודע להזהר שם מהפחתים יכול לילך שם בלילה אם אינו הולך יחודי שאין לחוש למזיקים⁴⁴:

י הנכנס לבית המדרש צריך להתפלל⁴⁵ בכניסתו שלא יארע דבר תקלה על ידו וביציאתו צריך ליתן הודאה על חלקו.

בכניסתו מה הוא אומר⁴⁶ יהי רצון מלפניך ה' או"א שלא אכשל בדבר הלכה כו' וה"ה מי שיושב בלימוד ביחודות⁴⁷ ובפרט אם הגיע להוראה צריך להתפלל שלא יטעה בלימוד ובהוראה לומר על טמא מהור ועל אסור מותר⁴⁸ וטוב לומר נוסח אחד קצר כולל הרבה וזהו יהי רצון מלפניך ה' או"א שתאיר עיני במאור תורתך והצילני מכל מכשול וטענת הן בדיני איסור והיתר הן בדיני ממונות הן בהוראה הן בלימוד גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך⁴⁹ ומה ששגיתי כבר העמדיני על האמת ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד⁵⁰ כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה⁵¹ (ובשלומד בחבורה צריך לבקש ג"כ שלא ישמח בתקלתו ולא ישמחו בתקלתו⁵²).

ביציאתו מה הוא אומר⁵³ מודה אני כו' וה"ה העוסק בתורה ביחודות⁵⁴ צריך לומר כן בכל ערב אחר גמר לימודו (אם למד כל היום):

מג פסחים ב, א ורש"י ד"ה כבי, ושל"נ.
מד תוס' ריש פסחים ד"ה יכנס בשם רשב"א, מ"א ס"ק י.
מה ראה לעיל סי' צ' ס"ה ושל"נ.
מו חושנה ברכות כח, ב. עי' לקו"ש ח"מ ע' 44.
מז בריתא שם. מור ושיל"ע ס"ח.
מח ט"ז ס"ק ח.
מט ברכות שם לג' ה"ף ורא"ש סי' יב. ורנב"ם פ"ג מהל' ברכות הל"ב ס"ג. וטור.
צ תהילים קמ"ג, ד.
צא שם, שם, כג.
צב משלי ב, ו.
צג ראה ברכות כח, ב. מור ושיל"ע ס"ח.
צד ברכות שם. מור ושיל"ע שם.
צה ת"א ס"ק מו.

עא ת"א שם. וראה הרב רבנו יונה ברכות שם.
עב טור ושיל"ע שם.
עג א"ה וז"ש ס"ק ה בשם מהר"ם.
עד ע"ד (אביי) רבי אבין] ברכות סד, א. מ"א ס"ק מ.
עה שמות ד, יד.
עו שמואל ב, מו, מ.
עז תענית י, ב. מ"א שם. ועי' הל' ת"ת פ"ג ה"ז. וראה לקו"ש ח"ה עמ' 198 ואילך.
עח דברים ג, ג שם יא, יג.
עט מהרש"א ח"א"ג תענית שם. וראה פי' מהור ויטרי לאבות פ"ג משנה המהלך בדרך.
פ ת"א שם. וראה לקו"ש שם עמ' 201.
פא גז' שם. מ"א שם.
פב תענית שם.